

Klarspråk.

BULLETIN FRÅN SPRÅKRÅDET NUMMER 2010|2

Domstolarna utvecklar sättet att skriva

HUR EN DOM kommer att uppfattas och förstås av de närmast berörda – parterna – har tidigare inte varit något man diskuterat i domstolarna. Det viktigaste syftet med domarna har i stället varit att domarkollegorna i högre rättsinstans ska förstå. Och enskilda domares uppfattning om språklig ton, perspektiv i texten och uttrycksätt grundar sig på de skrivnormer som domarkollegorna under åren har utvecklat.

Många domar har ofta brister i strukturen, vilket kan göra det svårt för en lekman att hitta det viktiga, särskilt de skäl som ligger till grund för domslutet. Skälen för domstolens bedömning formuleras också ofta väl knapphändigt.

Men nu ska domarna bli läsbara och begripliga. Klarspråksarbete har nämligen fått sitt genombrott i domstolarna. I betänkandet "Ökat förtroende för domstolarna – strategier och förslag" presenterade Förtroendeutredningen en rad förslag på hur domskrivningen skulle kunna utvecklas. Utredningen lät också en språkexpert utveckla ett klarspråkstest för domar. Detta test, och de språkundersökningar som utredningen lät göra, har gett upphov till livliga diskussioner i domstolarna. Att förändra domskrivningsideal är dock inte gjort i en handvändning. Domstolsverket arbetar för närvarande med en strategi för hur domstolarna ska gå vidare med detta arbete.

Fredrik Bohlin
jurist på Domstolsverket

Ett år efter – språklagen prövas

När språklagen trädde i kraft för ett år sedan var de allra flesta positiva till lagen – de som visste om den, vill säga. Men det fanns också skeptiker, som ansåg lagen vara både onödig och tveklaktig, med argumenten att den dikterar hur vi ska tala, att den vill hindra språket att utvecklas eller att det är en lag mot engelskan. Men lagen riktar sig inte till enskilda personer utan till myndigheter. Och den säger ingenting om ordval, meningsbyggnad, lånord eller användningen av engelska.

Under det första halvåret tog JO emot drygt en handfull anmälningar om brott mot språklagen. Samtliga gällde just användningen av engelska, t.ex. i namn på kommunala bolag. Ett par anmälningar handlade om Regeringskansliets bruk av engelska e-postadresser. JO ansåg inte att engelska namn och sloganer bröt mot språklagen, men Regeringskansliets e-postadresser fick däremot kritik. Det allmänna har ett särskilt ansvar för att svenskan används och Regeringskansliet har en unik ställning som företrädare för det allmänna. Drygt fyra månader senare har Regeringskansliet ännu inte ändrat sina e-postadresser.

Redan i oktober förra året tog JO initiativ till att pröva språklagen. Ärendet gällde en forskningsansökan som inte blivit behandlad av forskningsrådet Formas därför att den var skriven på svenska. Läser man förarbetena till lagen framgår det att lagstiftaren tänkt sig ett s.k. kärnområde inom vilket svenska alltid ska kunna användas, dit hör till exempel protokoll, beslut och föreskrifter. JO konstaterade apropå Formas-ärendet att forskningsansökningar också faller inom kärnområdet och att en myn-

dighet inte kan kräva att en ansökan ska skrivas på annat språk än svenska.

Men språklagen handlar inte bara om svenskans ställning. Den betonar också rätten till språk, oavsett modersmål. De nationella minoriteterna har rätt att lära sig sitt språk. Men den förordning som reglerar modersmålsundervisningen ställer krav på grundläggande kunskaper i språket för att man ska få undervisning. Det finns alltså fortfarande ett hinder för barn



Rosenbad: gatuadress på svenska, e-postadresser på engelska.

Bild: Pawel Flato.

som tillhör en nationell minoritet och vill lära sig föräldrarnas, eller mor- eller farföräldrarnas, språk. De får inte vara nybörjare. Om minoritetsspråken ska kunna få nya talare måste det hindret bort.

Språklagen är en ramlag. För att lagen ska bli verkningsfull krävs också den övriga, mer specifika, lagstiftningen anpassas till språklagens intentioner.

Lena Ekberg
chef för Språkrådet

● ● "Drygt fyra månader senare har Regeringskansliet ännu inte ändrat sina e-postadresser."

Myndighet med webbplats för alla



Kristallvinnare:
Centrala studiestöds-
nämnden i kategorin
webbtexter

För många myndigheter är webbplatsen den största och viktigaste informationskanalen. Dessutom vänder den sig ofta till en bred målgrupp med olika språkliga förutsättningar och därmed olika behov av tydlig och begriplig information.

● ● På CSN arbetar vi med våra webbtexter utifrån visionen "En webbplats för alla", där utgångspunkten är klarspråk och mottagaranpassning. För att lyckas med vår kommunikation bedriver vi sedan många år ett genomtänkt webbtextarbete utifrån särskilda riktlinjer och rutiner. Vi har även gjort en målgruppsanalys för att kartlägga användarnas behov. Detta har medfört att våra webbtexter är särskilt anpassade när det gäller innehåll, struktur, språk och bemötande, för att fungera så bra som möjligt för den tänkta målgruppen.

Alla texter skrivs i nära samarbete mellan webbredaktörer och språkvårdare, som tillsammans med sakkunniga medarbetare ansvarar för att skapa mottagaranpassade webbtexter med ett modernt myndighetsspråk. Dessutom samarbetar vi med våra jurister som vid behov granskar texterna ur ett juridiskt perspektiv. Vi förenar därmed klarspråk med en hög rätts-säkerhet.

Genom att vi arbetar med klarspråk och mottagaranpassning fungerar våra webbtexter för många användare. För dem med sämre kunskaper i svenska språket erbjuder vi information på lättläst svenska och översatt information på 24 språk. De som har särskilda behov kan även använda en lyssna-funktion med uppläst information. Under 2010 kommer vi dessutom att utveckla

webbplatsen med information på teckenspråk.

För att kunna uppfylla målet att ha en webbplats för alla försöker vi ständigt förbättra våra webbtexter. Det gör vi exempelvis genom att använda det så kallade tredje språket, det vill säga text, bild och form i samverkan. Vi tillämpar detta uttrycksätt genom att förstärka och komplettera löptexten med tabeller, grafer, illustrationer och exempel, för att förklara ett komplicerat innehåll på ett sätt som förhoppningsvis många användare kan förstå. Därigenom ökar vi möjligheten att nå fram med vår kommunikation även till dem som har svårt att ta till sig skriftlig information.

Målet är att vi alltid ska kunna er-

bjuda en lättillgänglig och användarvänlig webbplats som fungerar för alla. Därför genomför vi regelbundet olika undersökningar i syfte att utveckla webbplatsen. Detta gäller inte bara språket i webbtexterna, utan även webbplatsens användbarhet, tillgänglighet och teknik. Dessutom har vi vid ett flertal tillfällen låtit externa företag göra analyser av vår webbplats, för att se om vi följer de riktlinjer och rekommendationer som finns.

Besök gärna CSN:s webbplats www.csn.se och se resultatet av vårt webbtextarbete!

Henrik Haglund,
språkvårdare på CSN

Frågor till Jonas Söderström

● Vad utmärker en bra webbtext?

Att texten går rakt på sak, är lättolkad, så konkret som möjligt. I de flesta fall samma krav som på papperstexter. Eftersom man oftast ser mycket mindre av en text på en bildskärm (jämfört med t.ex. en tidningssida), måste det viktigaste komma först. Besökaren ska snabbt kunna bedöma om det är värt att läsa vidare.

● Vad är det vanligaste felet med webbtexter?

Många frestas att vara onödigt grundliga. De pressar in hela historien och bakgrunden till sitt ämne, och blir väldigt omständliga. Webbtexter ligger också ofta kvar länge, och kanske läses långt efter att de skrivits. Tydliga tidsangivelser är därför viktiga. Annars blir det svårt att veta om en text är aktuell eller inte.

● Några felaktiga föreställningar om webbtexter?

1) Att en webbtext måste vara kort. Är den bra skriven, väl strukturerad, har det viktigaste först – då kan läsarna läsa också mycket långa texter. Läsarna är intresserade – de har ju själva sökt upp texten. Däremot får texten aldrig vara långdragig!

2) Att det är dåligt med länkar i löpan-



Jonas Söderström,
informationsarkitekt på inUse och författare till "Att skriva för webb är att skriva för publik".

de text. Men flera användningstester visar motsatsen: användare uppskattar och använder länkar i löpande text.

● Hur ser framtidens webbtexter ut?

En negativ trend i många organisationer är att allt fler texter skrivs av färre och färre personer och att webbskribenter sällan får nog med tid. Att

det går snabbt att publicera text betyder ju inte att det går snabbt att författa den, ta fram underlag, välja vinkel och ton.

Bloggrevolutionen har gjort att många insett att ett personligt tilltal är bra för budskapet. När man undersöker hur olika företags webbar eller intranät används, får man nästan alltid samma resultat: mest läst är chefens blogg. Däremot avskyr folk det opersonliga "corporate bullshit"-språket. Fram för ett mer konkret och personligt språk framöver!

Dom i brottmål tog hem kristallen



Kristallvinnare: Hovrätten för Västra Sverige i kategorin domar och domstolsbeslut

Domar är en textgenre som av tradition ofta skrivs på ett myndighetsspråk som är svårt att förstå för den enskilde. Språkrådet har i år delat ut en klarspråkskristall för att uppmärksamma och premiera det arbete som domstolarna startat för att förbättra utformningen av domar och beslut. Det vinnande bidraget är en dom i ett mål om ekonomisk brottslighet.

● ● Förvånande nog finns det få lagregler om hur domar ska utformas. Trots det är de flesta utformade på ungefär samma sätt. Den vinnande domen har dock en något annan utformning än en traditionell dom. Att presentera information på andra sätt än enbart med ord är inte ett vanligt grepp för att öka läsbarheten. Genom bilder och sammanfattningar har rättsens ledamöter dock försökt att underlätta för läsarna att förstå de besvärliga bedömningarna som domen innehåller. De har också använt ett vardagsnära språk och informativa rubrikerna för att underlätta förståelsen.

Hovrätten för Västra Sverige försöker genom olika projekt inspirera ledamöterna till diskussioner och aktivt arbete med domskrivningsfrågor och klarspråk. Ytterst syftar arbetet till att göra det lättare för de läsare som inte är juridiskt utbildade att förstå innehållet i hovrättens avgöranden.

Domskrivningsprojektet drivs av en grupp på tio personer från olika personalkategorier. Bakom gruppen står ledningen, och beslut om gruppens uppgifter har tagits med i hovrättens verksamhetsplan.

I samband med en utbildningsdag fick hovrättens jurister diskutera utformningen av en dom. Vid sina diskussioner skulle de ta hjälp av Klarspråkstestet för domar och titta på synpunkter på språket i brottmålsdomar som de begärt in. Synpunkterna kom från hovrättens egna sekreterare, städerskor och bibliotekarie, som hade läst ett tiotal brottmålsdomar. Ett språkseminarium kommer att anordnas, där de egna domarna ska diskuteras. Då kommer man också att få lära sig mer om hur man kan använda sig av bilder, som i den vinnande domen.

En erfarenhet som gjorts är att arbete med den språkliga utformningen av domar och beslut också leder till mer genomarbetade och klara avgöranden i själva saken. Även av den



Nyamko Sabuni delade ut Klarspråkskristallen.

anledningen är det därför viktigt att fortsätta med klarspråksarbete.

*Gunnel Alenbratt
hovrättsråd,
Hovrätten för Västra Sverige*

Länk till domen: /www.vastrahovratten.domstol.se. Sök på: klarspråkskristallen.

Språkfrågan

I eller på?

Snart är det dags för Al-medalsveckan. Den hålls på Gotland, och det mesta händer i Visby. Dessa prepositioner – *på* och *i* – används båda för att ange befintlighet i svenskan. Huvudregeln är att använda *på* för öar och halvöar, och *i* för ortnamn och stater.

Men det finns undantag från



Buss i Haiti på Hispaniola.

regeln, där konventionen är stark. Det heter alltid *i Japan* och *i Hongkong*. I några andra fall växlar bruket. Då kommer kunskaper om geografi och statsbildning väl till pass. Så här kan man resonera:

Det ska vara *i Haiti*. Det är en av två stater som ligger *på* ön Hispaniola. Lite annorlunda är det med Filippinerna och Nya Zeeland – stater som består av flera öar. För sådana öriken kan både *på* och *i* användas. *På* används för att framhäva den geografiska aspekten: *Apörnen återfinns bara på Filippinerna*. Prepositionen *i* är gångbar när tonvikten ligger på den administrativa funktionen som stat: *I Nya Zeeland finns ingen skri-ven författning*.

Distinktionen är möjlig också för Irland och Island, som är namn på både öar och stater. Oftast använder man *på*, men även här kan *i* godtas när syftningen rör staten: *Vulkanens utbrott på Island har fått flygplatser att stänga i norra Irland*. Är man tveksam skriver man *på*.

Linus Salö

Notiser

Om inskolning i juridiskt språk

ATT SPRÅKET ÄR det viktigaste redskapet för en jurist betonas ofta. Vad karakteriserar då det språk som juridikstudenter ska lära sig? I en nyutkommen avhandling diskuterar Ann Blücker vilka språknormer som förmedlas till nya studenter på juridikutbildningen. När studenterna ska tillägna sig språket "juridiska" möter de ett mångfasetterat språkideal. Det läggs stor vikt vid språklig korrekthet, och studenterna uppmanas att skriva klart och enkelt, men språkmönstren i den juridiska litteraturen präglas inte alltid av klarhet och enkelhet. Juridiskt språkbruk är infogat i en kultur, och det gäller för studenterna att förstå vad som är acceptabelt i fråga om alla nivåer i språket, däribland meningskonstruktioner, ordval och stilnivå.

Avhandlingen har titeln *Juridiska – ett nytt språk? En studie av juridikstudenters språkliga inskolning* och är utgiven av Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet (2010). Den kan beställas från Swedish Science Press (info@ssp.nu).

Så går budskapet fram på nätet

HANDBOKEN *Klarspråk på nätet* har kommit ut i en ny, omarbetad upplaga. Förfat-



4

tarna tar ett språkligt grepp på användbarhet och visar hur språket samspelar med form och innehåll på webbsidan. Boken ger vägledning och en rad konkreta tips och råd för alla delar av webb- och textproduktionen. Författare är Helena Englund Hjälmarsson, språkkonsult, och Karin Guldbrend, webbredaktör. Boken är utgiven på Pagina förlag.



Klart språk i norska staten

EN SPRÅKUNDERSÖKNING som har gjorts i Norge visar att stora delar av befolkningen – ca 1,3 miljoner personer – får slita hårt för att förstå offentliga texter, som exempelvis blanketter och beslut. Norska regeringen har därför lanserat ett klarspråksprojekt, "Klart språk i staten", som ska pågå fram till 2011. Projektet syftar till att få statliga verksamheter att skriva klart i sin kommunikation med medborgarna. Det är ett samarbetsprojekt mellan norska Språkrådet och Direktoratet för förvaltning och IKT.

Språkvård och språkpolitik

SPRÅKPOLITIK HAR blivit ett etablerat begrepp sedan riksdagen antog nationella språkpolitiska mål 2005 och en allmän språklag 2009. Sverige har också en väl utbyggd språkvård. Men hur ser forskarvärlden på språkvårdens och språkpolitikens möjligheter? Kan språkvården påverka djupare liggande språkattityder? Vilken forskning behövs om myndighets-språk? I konferensrapporten *Språkvård och språkpolitik* diskuteras dessa frågor av

forskare från Norden, Storbritannien, Tyskland och USA. Utgiven av Språkrådet och Norstedts 2010.

Rapporten kan beställas från Språkrådet, sprakradet@sprakradet.se, tfn 08-442 42 00. Pris 150 kr inkl. moms. Frakt tillkommer.



Ur kalendariet

Clarity-konferens 2010, i Portugal

CLARITY, en internationell förening som arbetar för att främja ett klart och begripligt juridiskt språk, arrangerar sin nästa konferens i Lissabon den 12-14 oktober. Läs mer på konferensens webbplats www.clarity2010.com

Klarspråk.

Ett informationsblad från Språkrådet, språkvårdsavdelningen inom Institutet för språk och folkminnen.
Box 20057, 104 60 Stockholm
Ansvarig utgivare: Lena Ekberg
Redaktör: Eva Olovsson
Tfn (växel): 08-442 42 00
Fax: 08-455 42 26
E-post: klarsprak@sprakradet.se
Webbplats: www.sprakradet.se
Tryck: Katarina tryck AB.

 Institutet för
språk och folkminnen
SPRÅKRÅDET